

Харлан О.В. Архітектурно-містобудівні дослідження садиби Миклашевських у селі Біленькому Запорізької області в 2016 р. // Історія і культура Придніпров'я: Невідомі та маловідомі сторінки. Науковий щорічник. – Вип. 13. – Київ: Видавець Олег Філюк, 2017. – С. 31-48;

УДК 911.373 + 904:72 / 728.83 «18/19» (477.63)

Олександр Харлан (Дніпро)

Архітектурно-містобудівні дослідження садиби Миклашевських в селі Біленькому Запорізької області в 2016 році.

Статтю присвячено вивченню маловідомої пам'ятки історії та архітектури XIX ст. – комплексу споруд старовинної садиби родини катеринославських поміщиків Миклашевських.

Ключові слова: Біленьке, панський будинок, Миклашевські, Запорізький район, Запорізька область.

Architecture and urban researches of Myklashevsky's manor in the Bilenke village of Zaporizhzhia region in 2016

The little-known monument of history and architecture of the nineteenth century – the complex of buildings the ancient manor of katernoslav landlord's family Myklashevsky is studied in this article

Keywords: Bilenke village, manor house, Myklashevsky, Zaporizhzhia county, Zaporizhzhia region.

Серед поодиноких вцілілих залишків стародавніх маєтків колишньої Катеринославщини заслуговує на увагу цікава і мало вивчена пам'ятка, до створення якої причетна відома родина Миклашевських.

Пам'ятка архітектури і історії місцевого значення – комплекс садиби Миклашевських – розташовується в історичній частині села Біленьке¹

---

¹ Село Біленьке знаходиться на правому березі р. Дніпро (Каховське водосховище), за 25 км на південний захід від обласного центру – міста Запоріжжя. Село – центр однойменної сільської ради. Через територію села по вул. Запорізькій проходить автомобільна дорога «Т-0806 Запоріжжя-Біленьке»;

Запорізького району² Запорізької області за адресою вул. Шкільна, 5 [13, 183-185; 14, 203].

Даний населений пункт доволі відомий завдяки проведеним експедиціям запорізьких істориків, метою яких було зібрання усної історії краю. Однак, архітектурно-містобудівні дослідження даного населеного пункту раніше не проводилися.

Мал. 1. Місце розташування вцілілих споруд колишньої садиби Миклашевських в Центральній частині села Біленьке Запорізького району Запорізької області на Генеральному плані 1969 р. Прорис автора за матеріалами Проектного інституту «ЗАПОРОЖОБЛКОЛГОСППРОЕКТ» [1].

² Запорізький район розташований у північно-західній частині Запорізької області, приміський, без районного центру, роз'єднаний на дві частини рікою Дніпро та територією міста Запоріжжя, з якою він межує. Також межує з територіями Томаківського та Солонянського районів Дніпропетровської області, з Вільнянським, Оріхівським та Василівським районами Запорізької області. Загальна площа району 1462 кв. км. Район має в своєму складі 16 сільських та 3 селищних ради, які об'єднують 72 населених пункти, в яких станом на 01.06.2013 р. постійно проживало 57893 особи;

Фахівцями НДІ пам'яткоохоронних досліджень Міністерства культури України влітку 2016 р. вперше комплексно досліджувалися терени населеного пункту і культурної спадщини в його межах³. Користуючись нагодою, маємо бажання оприлюднити результати досліджень колишніх теренів історичної садиби відомої родини Миклашевських, яка знаходиться в центральній частині с. Біленького на березі р. Дніпро (Каховського водосховища).

Говорячи про сучасну ситуацію центральної частини населеного пункту слід вказати. Через територію села протікає річка Біленька, від якої поселення і отримало назву. Вище за течією Дніпра знаходиться село Біленьке Перше, територія якого зливається з селом, нижче за течією на відстані 7 км розташоване село Червонодніпровка.

Квартал в якому розташовується комплекс садиби Миклашевського та Біленківська загальноосвітня школа I-III ступенів на 1000 учнів⁴ знаходиться в південно-східній прибережній частині села (мал. 1). Квартал видовжений з північного заходу на південний схід. Його площа складає приблизно 20 га. На півночі межі кварталу окреслені червоною лінією забудови вулиці Запорізької і межують з територією паркової зони (сквер Слави) та територією дитячої дошкільної установи (вул. Запорізька, 17). З південного заходу межі кварталу окреслені червоною лінією вул. Шкільної і межують з територією садибної забудови та зеленими насадженнями загального користування. З північного сходу межа проходить вздовж огорожі Біленківської виправної колонії № 99. На південному сході межа кварталу окреслена береговою лінією Каховського водосховища (мал. 2).

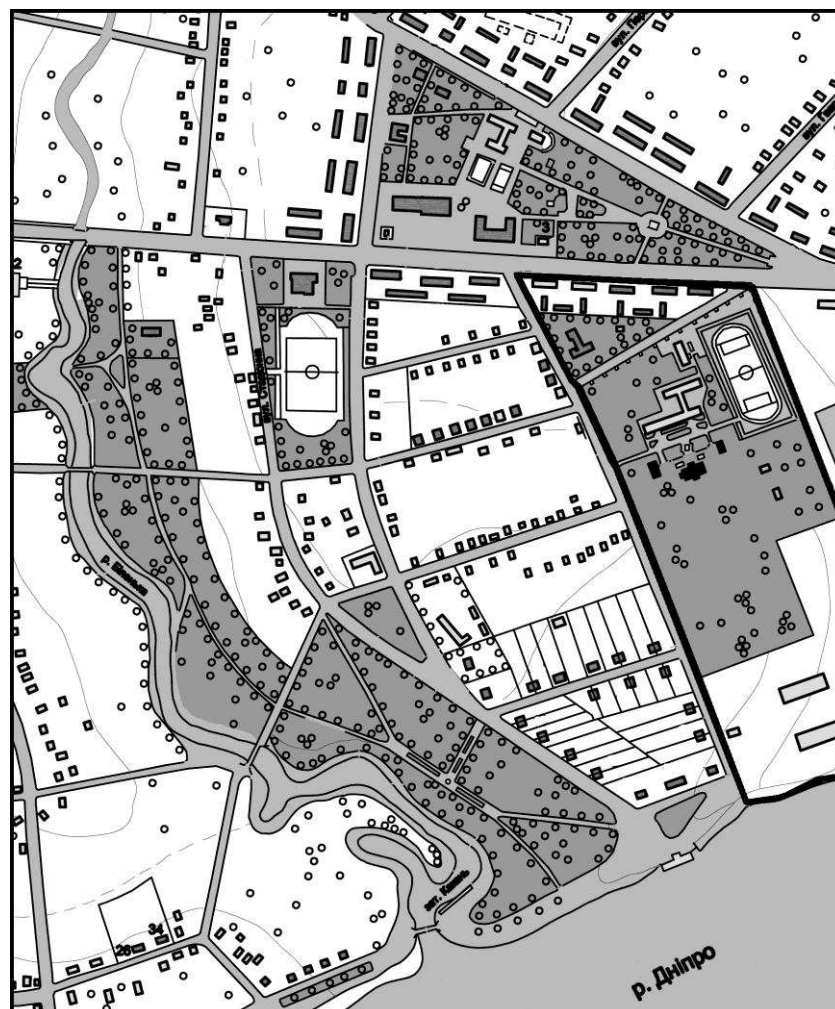
На північний захід від історичного комплексу розташовується сучасний головний корпус школи на 3 поверхи, на північ розміщується невеличка

---

³ Роботи проводилися в контексті розробки Проекту зон охорони пам'ятки архітектури та історії місцевого значення «Садиба Миклашевських» у с. Біленьке на підставі договору № 8-16 від 23.06.2016 р. з ТОВ СП «НБУЛОН»;

⁴ На земельній ділянці площею 5,7785 га, з цільовим призначенням «для будівництва та обслуговування будівель закладів освіти» знаходиться загальноосвітня школа із спортивними майданчиками, в т.ч. футбольним полем, майстернею та комплексом з трьох споруд колишньої садиби Миклашевських, які використовуються під класи початкової школи та господарські і складські приміщення;

сучасна споруда господарського призначення, між спорудою садибного будинку і східним флігелем розташовані автономна газова котельня і шафований регуляторний пункт, на північний схід від шкільної ділянки знаходяться очисні споруди господарсько-побутових вод, вантажний причал з кількома одноповерховими будівлями і спорудами. Цільове призначення зазначених ділянок – «для розміщення та експлуатації будівель і споруд річкового транспорту» та «землі водного фонду, для будівництва та експлуатації гідротехнічних та лінійних споруд» [2]. На даних ділянках присутні зони поширення заболоченості. Дані території не впорядковані і потребують благоустрою.

Мал.2. Квартал в якому розташована садиба Миклашевських і гирло річки Біленька на Генеральному плані с. Біленьке 1969 р. (за матеріалами проектного інституту «ЗАПОРОЖОБЛКОЛГОСППРОЕКТ»). Чорним кольором виділено споруди колишнього садибного комплексу.

На південь від колишнього комплексу садиби Миклашевських на території школи розміщується будівля громадської вбиральні. На захід від будівлі Західного флігеля розташований льох. На території школи знаходиться діюча артезіанська свердловина (не огорожена парканом) і недіюча свердловина.

Благоустрій території школи має низький рівень, пішохідні доріжки частково ґрунтові, оновлення існуючого асфальтового покриття давно не виконувалося. Рослинність шкільної ділянки представлена листяними деревами: тополя, акація, клен. Зелені насадження потребують санації і упорядкування [17, 7].

Рельєф місцевості має ухил з північного заходу на південний схід з плавним пониженням рельєфу в напрямку Каховського водосховища. Абсолютні відмітки денної поверхні землі змінюються в межах від 14.90 м (берег водосховища) до 24.38 м (вул. Запорізька) за Балтійською системою висот, перепад складає 9,48 м [16].

Існуюча забудова навколо історичного комплексу представлена сучасними житловими, громадськими спорудами від одного до трьох поверхів різних періодів будівництва.

Загальний характер забудови поблизу ділянки колишнього садибного комплексу Миклашевських визначається як порушений історичний. Територія колишньої садибної ділянки зазнала певних змін. Зараз навіть важко уявити якою була історична садиба. Залучення історичної джерельної бази, аналіз картографічних джерел у співставленні з сучасною містобудівною структурою села, натурні обстеження, дозволять локалізувати межі садибної ділянки, визначити місця розташування зниклих складових колишнього садибно-паркового комплексу і громадських центрів села у різні часи існування.

Джерела з історії села Біленьке представлені письмовими, архівними, картографічними та іконографічними матеріалами. Є досить розлога бібліографія з історії родини Миклашевських [5, 177-180; 6, 108-116; 7, 112-

116; 8, 16,42,84,98,117,192; 9, 159; 12, 157-196; 19, 160-176; 25, 156-160], однак з історії виникнення і існування садиби джерел бракує.

Вивчаючи джерела кін. XVIII-XX ст. можна констатувати, що історичний характер забудови в районі розташування садибного комплексу Миклашевських складався поетапно і визначальним став період кін. XIX – поч. XX ст.

Відомо, що населений пункт було засновано у др. пол. XVIII ст. поблизу річки Біленької [4, 298; 20, 43]. На першому етапі заснування села більшість території сучасного населеного пункту була не забудована. В період Нової Січі дана територія належала Кодацькій паланці Вольностей Запорозьких. Низка запорозьких зимівників тягнулася вздовж правого берега Дніпра в низинній прибережній частині річкової долини. В 1775 році вказані зимівники було зафіксовано на мапі інженера-підполковника Р.Н. Томілова.

В місці впадіння невеличкої річки Біленької в Дніпро, по обидва її береги існували дві запорозькі слобідки. Двори розміщувалися в кількох кварталах, видовжених вздовж Дніпра. З часом кількість житлових кварталів збільшувалася, вони виникали вздовж р. Біленької⁵. До поч. XIX ст. слобода Біленька мала лінійну планувальну структуру, підпорядковану напрямку річкової долини Біленької (в більшості це низинні території). За матеріалами картографії 1825 р.⁶ до слободи прямували шляхи з Олександрівська і двох сусідніх населених пунктів (Мар'ївка і Верхньотарасівка (Верхньотарасівське)). Саме напрямом річкової долини і трьох головних шляхів було покладено в основу планувальної схеми майбутнього поселення кін. XIX–поч. XX ст. Довгий час освоєними залишалися лише низинні прирічкові ділянки території.

Освоєння сучасної центральної частини села розпочалося лише на поч. XIX ст. На початку 1802 року село разом з землями і людьми придбав

---

⁵ Еволюцію розвитку квартальної схеми поселення прослідковується за картографією кін. XVIII ст.: Генеральний план Катеринославського повіту 1790 р.; План Генерального межування Катеринославського повіту (1780-1790 рр.);

⁶ Див.: «Подробная карта Екатеринославского и Верхнеднепровского уездов Екатеринославской губернии» 1825 р.;

поміщик М.П. Миклашевський⁷ (йому дісталася земля, отримана свого часу фельдмаршалами Каменським і Розумовським в рангові дачі) [4, 299]. Поки не відомо, чи було збудовано до М.П. Миклашевського перший панський маєток, чи він виник вже за часів його господарювання.

Мал.3. Село Біленьке на фрагменті Військово-топографічної мапи Російської імперії др. пол. XIX ст.

На мапі сер. XIX ст. (мал. 3) добре видно видовжену з північного заходу на південний схід паркову ділянку в середині якої розташовувався первинний комплекс панської садиби (6 будівель). Межі даної ділянки співпадають з вищенаведеним описом сучасного кварталу, в якому розташовано вцілілі історичні будівлі другої панської садиби Миклашевських.

На північний схід від первинного комплексу садибних споруд розташовувався величезний майдан (зараз територія колонії № 99) з

---

⁷ Михайло Павлович Миклашевський – відомий діяч кін. XVIII – поч. XIX ст. Про нього див. Каюк Д. Родина дворян Миклашевських в історії Південної України // Київська старовина. № 6 (330). Листопад-грудень 1999 р. – С. 108-116;

комплексом громадських будівель (фельдшерський пункт⁸ та приходська школа (1839 р.)⁹, комплекс аграрної школи, статистична і метеорологічна служби, філія Херсонського банку) і першою дерев'яною Свято-Миколаївською церквою 1806 р. будівництва (про архітектурні властивості дерев'яного храму не знайдено поки відомостей). З півночі до майдану примикали території двох підприємств влаштованих з 1848 р. – бондарний та дьоготний заводи [10, 118; 11, 190-199; 21, 16-17; 22, 4; 23, 118-120; 24, 189].

Тож, до сер. ХІХ ст. в с. Біленькому виникає нова планувальна основа населеного пункту, продиктована смаками нових господарів, природною складовою і напрямками трасувальних осей існуючих історичних шляхів. Новий громадський комплекс виникає на більш вищих позначках рельєфу. Від нового центру вверх за течією Дніпра виникло лінійне поселення, що тягнулося в одну вулицю вздовж берегової лінії. Саме воно в майбутньому дасть назву частині сучасного села – Перше Біленьке.

В др. пол. ХІХ ст. внаслідок повеней на Дніпрі було зруйновано церковну ділянку. Виникла необхідність перенесення храму на нове місце. Було обрано місце поза межами існуючого центру, на високому місці. Місце ж розташування першої церкви зараз знаходиться під товщею води Каховського водосховища.

Будівництво нового храму відбулося в 1860 р. клопотанням сина Михайла Павловича – поміщика, статського радника Павла Михайловича Миклашевського. Нова кам'яна церква в ім'я Святого Миколая постала на трасувальній вісі шляху з сусіднього села Мар'ївка, неподалік від великого курганного насипу, що існував тоді на високому місці (зараз перехрестя вулиць Центральної і Запорізької). Після будівництва нового храму планувальна схема населеного пункту формується відносно напрямку об'єднаних шляхів з Олександрівська і Верхньотарасівки (напрямок

---

⁸ Де жив і працював фельдшер (єдиний на волость);

⁹ Де навчался 16 школярів із ста дітей шкільного віку ;

південний захід – північний схід). Поступово навколо церкви формується великий майдан, видовжений з північного сходу на південний захід.

Територію сільського центру, що існував на поч. XIX ст. було озеленено. Ще певний час тут існувала низка громадських будівель.

Навколо збудованої в 1860 р. Свято-Миколаївської церкви (мал. 4), яка на кін. XIX ст. вже стала родовою усипальницею Миклашевських, через певний час з'являється новий комплекс громадських будівель. До того ж, в 1889 р., після смерті Іллі Михайловича, будується новий комплекс садибного будинку [3, 89].

Мал. 4. Свято-Миколаївська церква (друга) на центральному майдані с. Біленьке (не збереглася). Загальний вигляд з півночі. Фото поч. XX ст.

Автором проекту нового садибного комплексу був катеринославський інженер Фердинанд фон Гаген. Як вказував сам автор в журналі «Зодчий», в 1886 р. було складено плани для нового головного садибного будинку і двох флігелів, будівлі було закладено в травні 1887 р. і завершені в серпні 1889 р.

До нових будівель було проведено водопровод з річки Дніпро, що розташовувалась тоді на відстані 300 сажнів, в саду влаштовано фонтани та крани. Для будівництва використовувалася цегла, вапно, пісок, алебастр місцевого виробництва. Ковальські і слюсарні роботи виконувалися в самій економії за креслениками Ф.Гогена. Пічі вентиляційні, кахельні, гончарні труби, вся деревина і різні дрібниці було привезено з Катеринославу на відстані 120 верст. Паркет було придбано з залишків будівлі Катеринославського залізничного вокзалу. Ліпнина та тиньк виконувалися фірмою Є.Куликовський з Київa. Плитка на підлогу була виписана з Парижу через торгівельний будинок Андржіовського в Києві. Мармурові каміни і теракотовий для столової замовлялися з Відню. Тротуари навколо будинку було виконано з цементних плит та асфальту фірми Ейхе (Eiche) в Катеринославі. Чавунні відливки і гвинтові сходи виготовлялися в Олександрівську на заводі Лепа [3, 89].

Мал. 5. Майдан навколо другої церкви на німецькій топографічній мапі 1943 року.

На поч. ХХ ст. формується північна частина нового центрального сільського майдану. Саме в цей час майдан отримує завершений контур, закладаються трасувальні напрямки нових вулиць, підпорядковані руслу р. Біленька в верхній течії. Майдан навколо церкви вже мав у плані форму трапеції, зі східного і західного кутів якої по діагоналі прямували шляхи в напрямку вище згадуваних населених пунктів (мал. 5).

Більш крупні у порівнянні з житловими будівлями громадські споруди, культова споруда з високою дзвіницею відігравали ведучу роль у силуеті поселення, тому місце їх розташування підпорядковувалося найбільш важливим візуальним зв'язкам, проходили в напрямках трасувальних осей шляхів і вулиць. До того ж, утворювався цікавий вид поселення з боку водних акваторій та протилежних берегів Дніпра і Біленької.

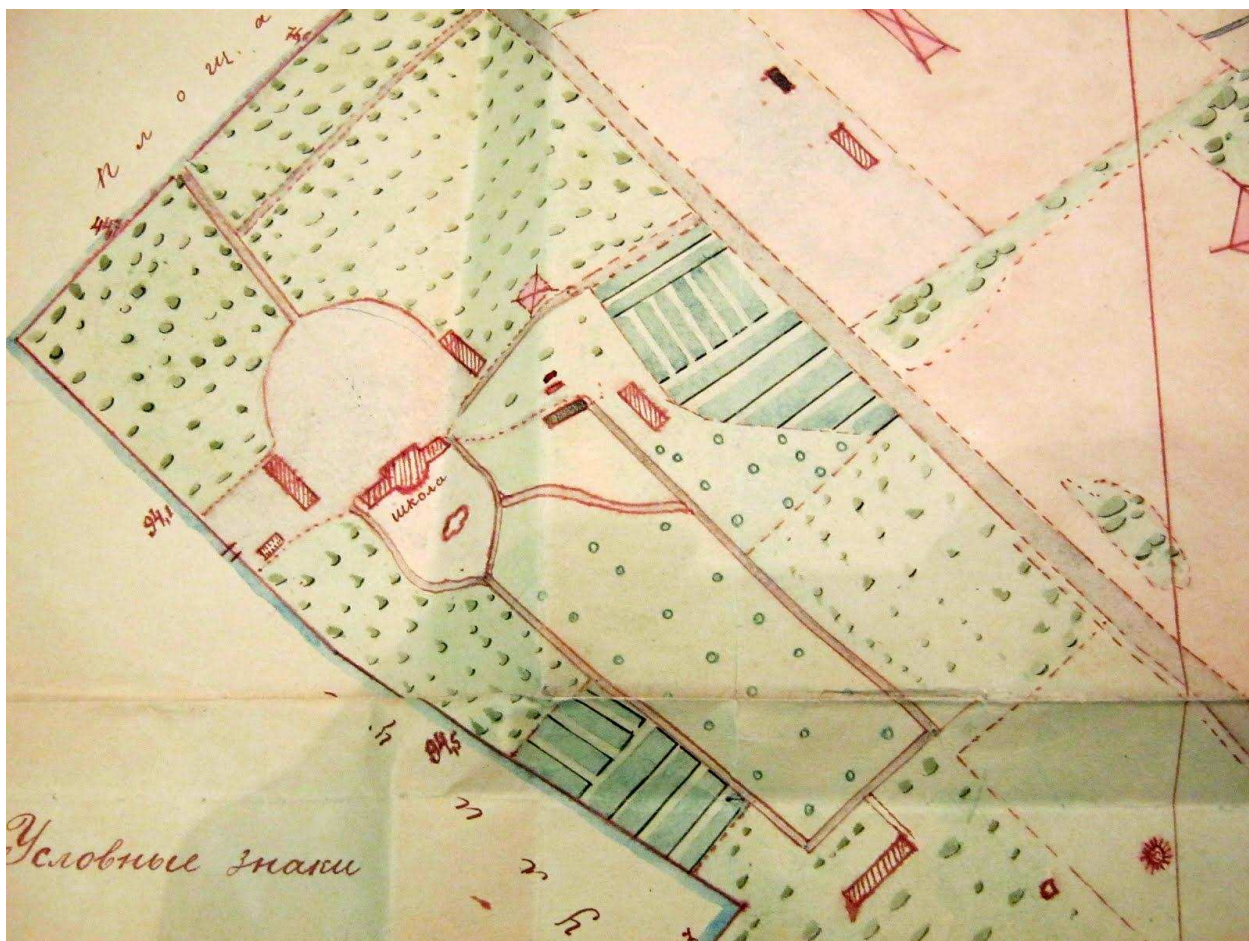
В 1876 р. в Біленькому відкрили міністерське двокласне училище, перетворене в 1903 р. на двокласну земську школу. Тут вчилосся кілька десятків хлопчиків з родин заможних селян. Дівчаток в цю школу не приймали, їм дозволялося відвідувати церковнопарафіяльну школу, де їх навчали грамоті. В галузі професійної освіти в селі також були влаштовані певні умови: у 1900 році тут відкрили учбову ремісничу майстерню ковалів і столярів, де навчалось 40 учнів, а у 1903 році – невеличку школу ткаць для дівчаток [22, 4].

Після революційних подій в будівлях колишньої садиби розмістили аграрну школу, це, мабуть, врятувало споруди від руйнації. В 1920-х рр. було проведено інвентаризацію будівель садиби, вже на той час частина споруд була зруйнована (мал. 6).

До військових подій 1940-х рр. територія села вже мала площу близьку до сучасної. На той час було сформовано сітку вулиць і квартальну схему. Кwartали північної частини села були частково забудованими з боку центральної частини. В 1938 році було зруйновано Свято-Миколаївську церкву, в наслідок чого було втрачено головну домінанту поселення, яка

формувала простір церковно-торгівельного майдану і панорамних видів поселення на під'їздах з різних напрямків.

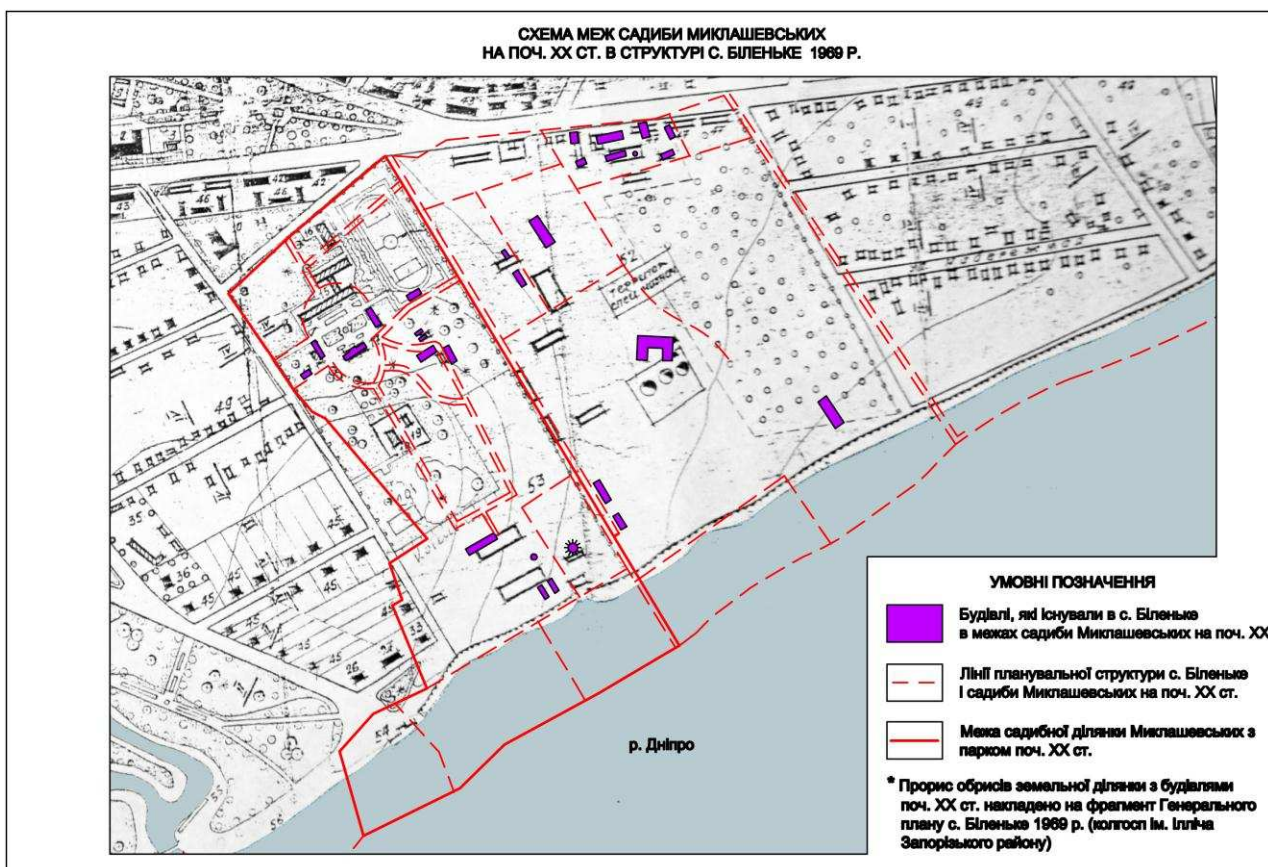
Після військових подій відбувається суттєва зміна планувальної структури центральної частини. З 1960-х рр. отримує розвиток нове бачення планувальної схеми населеного пункту. На основі тодішніх ідеологічних векторів продовжувалося нівелювання всього старого і створення нового середовища поселення. В 1969 р. було розроблено Генеральний план с. Біленьке, який чинний до сьогодні. В ньому було закладено повну реконструкцію забудови центральної частини села.

Мал.6. План інвентаризації ділянки садиби Миклашевських з прилеглою територією училища. 1920-ті рр.

В плануванні сучасного Біленького територія колишнього панського садибно-паркового комплексу частково зберігає основні композиційні елементи, головним з яких була межа колишнього парку, витягнута з

північного заходу на південний схід. Напрямок головної осі колишнього парку закріплено трьома вціленими історичними будівлями старовинної садиби (мал.7). Напрямок вулиці Шкільної, провулка Вчительського, берегової лінії Дніпра (Каховського водосховища) і межа колонії № 99 несуть загальні риси первинної ідеї меж садово-паркового комплексу. Через значні архітектурно-містобудівні зміни в північно-західній частині садибного парку, що відбувалися в кін. 1960-1970-х рр. було змінено планувальну структуру кварталу, масштаб забудови і порушено видове сприйняття історичного комплексу.

Мал. 7. Схема меж садибно-паркового комплексу Миклашевських співставлень з фрагментом генерального плану села Біленьке 1969 р. (За матеріалами НДІ пам'яткоохоронних досліджень 2016 р.).

Згідно чинного генерального плану 1969 р. домінуючою стала сучасна триповерхова шкільна будівля з футбольним полем і майстернею. Трохи згодом на схід від шкільної ділянки постала велика за масштабом будівля

комплексу колонії, що візуально погіршила сприйняття як історичної садиби, шкільного комплексу так і середовища центральної частини населеного пункту в цілому. В південній частині садибно-паркового комплексу, на березі Дніпра ще в 1960-х рр. було відмежовано значну ділянку для закладу з заготівлі зерна і збудовано кілька одноповерхових, значних за розміром у плані споруд господарського призначення.

В межах центрального кварталу громадського призначення з двома скверами, що були створені на території колишнього церковно-торгівельного майдану, за типовим проектом було зведено масштабну споруду дитячого садка (вул. Запорізька, 17), яка за генеральним планом повинна була розташовуватись в іншому місці¹⁰. Під час нового будівництва магазину по червоній лінії парного боку вул. Запорізької¹¹ було зруйновано залишки фундаментів колишньої Свято-Миколаївської церкви і осквернено поховання родини Миклашевських¹² (зараз, на місці злочину встановлено хрест). Далі риття котловану справа не просунулась.

Значні зміни відбулися на територіях, що розташовуються на схід від шкільної ділянки. В 1962 р. було засновано виробничі ділянки пенітенціарної установи. Зведені жахливі об'єми колонії встановили новий масштаб у забудові всієї прибережної частини села, яка сприймається з більшості шкільної території, з окремих відрізків центральної частини і панорамою з боку ріки, під'їздів до поселення.

З 2005 р. Свято-Миколаївську церкву влаштовано в будівлі колишньої 2-х класної школи Міністерства народної освіти, вцілілої після всіх лихоліть і руйнацій. З 2003 по 2012 р. на території пенітенціарної установи велося будівництво церкви, об'єм якої розташовано неподалік від місця розташування першого дерев'яного Миколаївського храму.

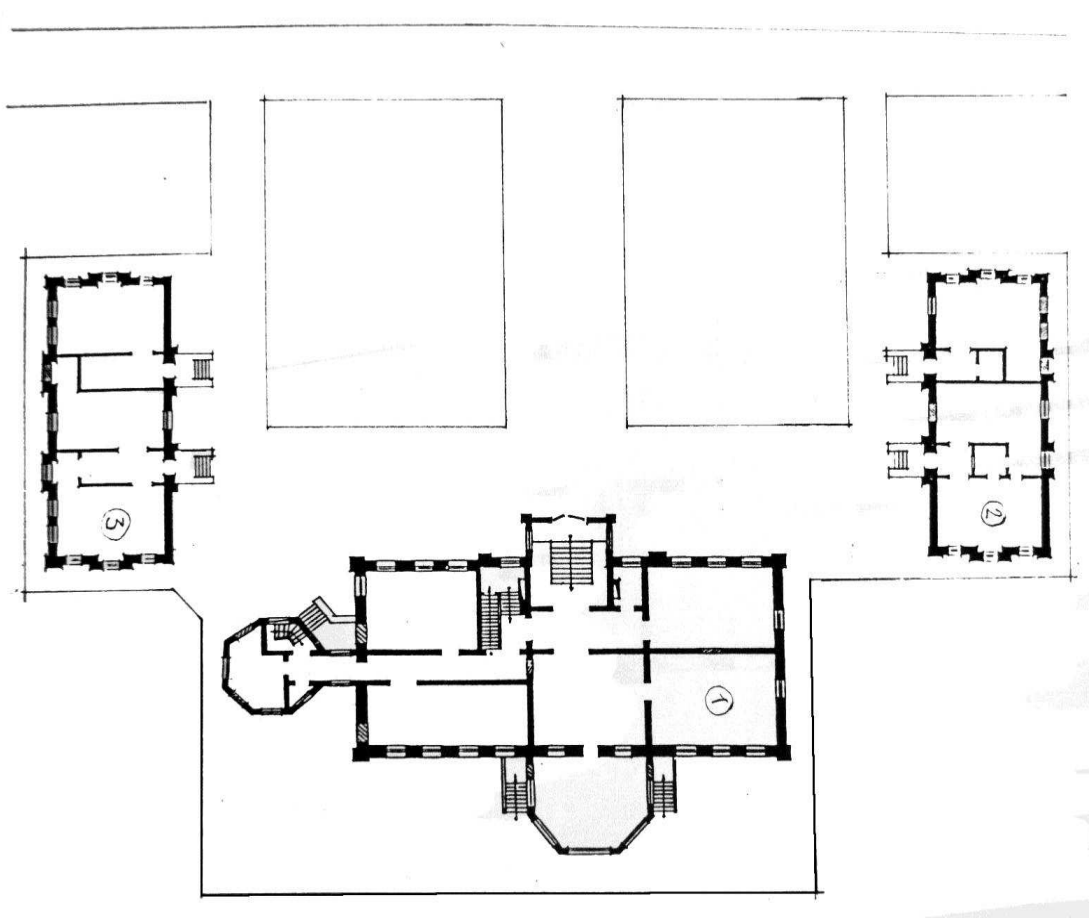
¹⁰ Таким чином, значна ділянка колишнього скверу (парку) Слави потрапила під непередбачену забудову;

¹¹ За Генпланом 1969 р. тут повинен був розміщуватися 2-х поверховий 16 квартирний будинок;

¹² Під спудом церкви було поховано засновника церкви Павла Михайловича, дійсного статського радника, що народився 4 червня 1819 року а помер в 1893 р. В церковній огорожі було поховано: Миклашевську Анну Володимирівну (Гагаріну), що народилася 15 травня 1832 р. померла 14 вересня 1887 р., Миклашевського Іллю Михайловича, народжений 23 лютого 1821 р. померлий 31 березня 1886 р., з немовлям Миклашевською Ольгою Іллівною. Див. [18, 258, 259];

Комплекс історичних споруд колишньої садиби в центральній частині села Біленьке Запорізької області має багату історію. В етапах містобудівного розвитку населеного пункту є багато цікавого і спільного з іншими поселеннями, однак особиста історія, планувальна структура, яка формувалася протягом тривалого часу, має індивідуальні риси, що пов'язані з умовами природного ландшафту, архітектурними особливостями забудови.

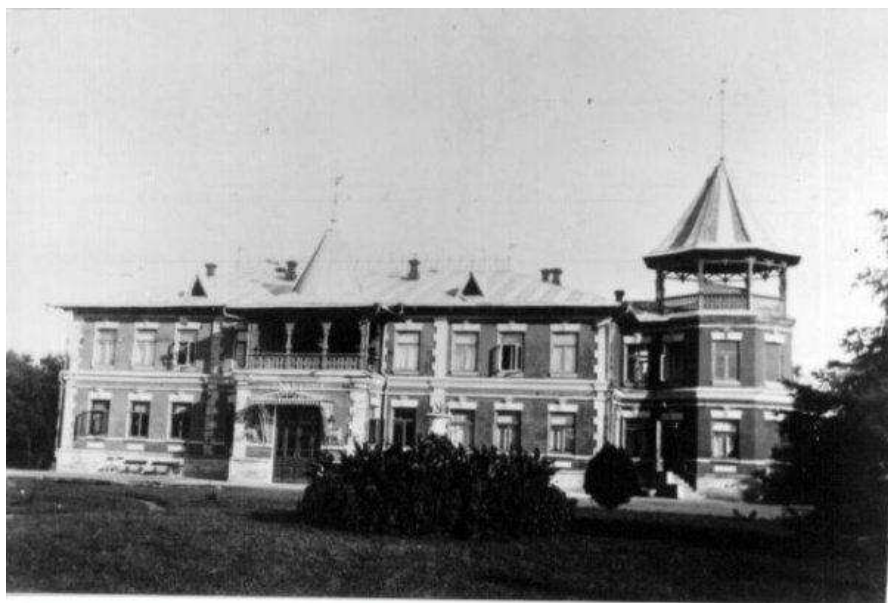
Комплекс будівель колишньої садиби Миклашевських – важливий акцент в центрі колишнього садово-паркового комплексу, планувальні межі якого є важливою складовою центру села. За характером розпланувальної системи колишня паркова ділянка, в якій розташований об'єкт має регулярні риси, які у бік р. Дніпро поступово переходять в пейзажні, наближені до природного ландшафту з заболоченими ділянками. Територія колишнього парку знаходиться в занедбаному стані, планувальна мережа втрачена.

Мал. 8. План комплексу садиби Миклашевських в с. Біленьке. За матеріалами облікової документації 2008 р. [15].

Історичний об'єкт складається з трьох будівель: головний садибний будинок, західний флігель та східний флігель (мал.8). Раніше на прилеглій території був розташований парк з малими архітектурними формами, а на березі ріки – пристань. Довга алея з басейнами і фонтанами прямувала по центральній осі парку від головного садибного будинку в напрямку пристані.

Головний садибний будинок збудовано одночасно з флігелями в центрі парадного подвір'я. Будівля піддавалася переробкам. Збудована в дусі еkleктики напрямку історизму з використанням архітектурних елементів об'ємного і контурного різьблення. Раніше, різниця висот окремих частин будівлі додавала його силуету більшу виразність, а дахи з переломами, баштою, шатровим завершенням, металевою поліхромною покрівлею, створювали цікаву гаму оформлення. Збудована з керамічної червоної цегли, цоколь та декоративні деталі виконано з пісковика. Переkritтя поверхів – пласке, чотирикатний дах, виконано з дерева, покрівля історична металева (поліхромна) замінена на шиферну. Просторово-планувальна схема асиметрична, композиція будівлі складається з двоповерхового прямокутного у плані корпусу з ризалітом на головному і гранчастим об'ємом на парковому фасадах. З південного заходу збудовано восьмигранний об'єм баштового типу, об'єднаний з головним переходами (мал.9).

Мал.9. Зовнішній вигляд головного садибного будинку з північного заходу.

Фото поч. XX ст.

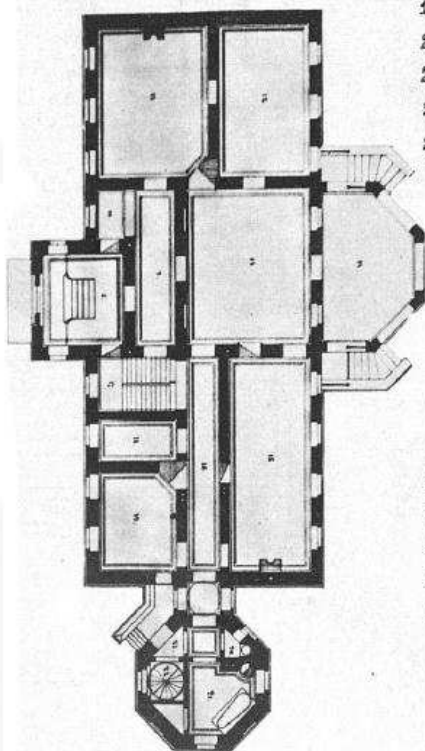
ДАЧА
Г^{на} М. И. МИКЛАШЕВСКАГО,
въ Екатеринославской губернии.

MAISON DE CAMPAGNE
DE Mr M. J. MIKLACHEVSKY.
dans le gouvernement Ekaterinoslav.

1ый этажъ. 1er étage.

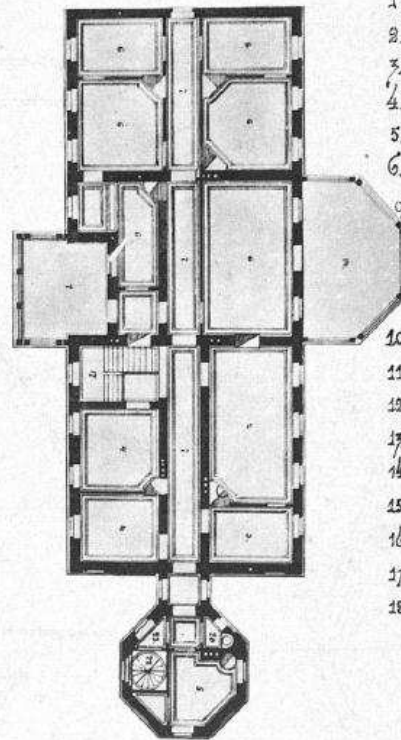
2ый этажъ. 2e étage. Légende.

- 19. Буфетъ.
- 20. Ватерклозетъ.
- 21. Ванная.
- 22. Терраса-лѣстница.
- 23. Террасный ходъ.

- 19. Buffet.
- 20. Lieux d'aisances.
- 21. Bain.
- 22. Escaliers d'office.
- 23. Vestibule d'office.

5 0 5
d | | | | | c.

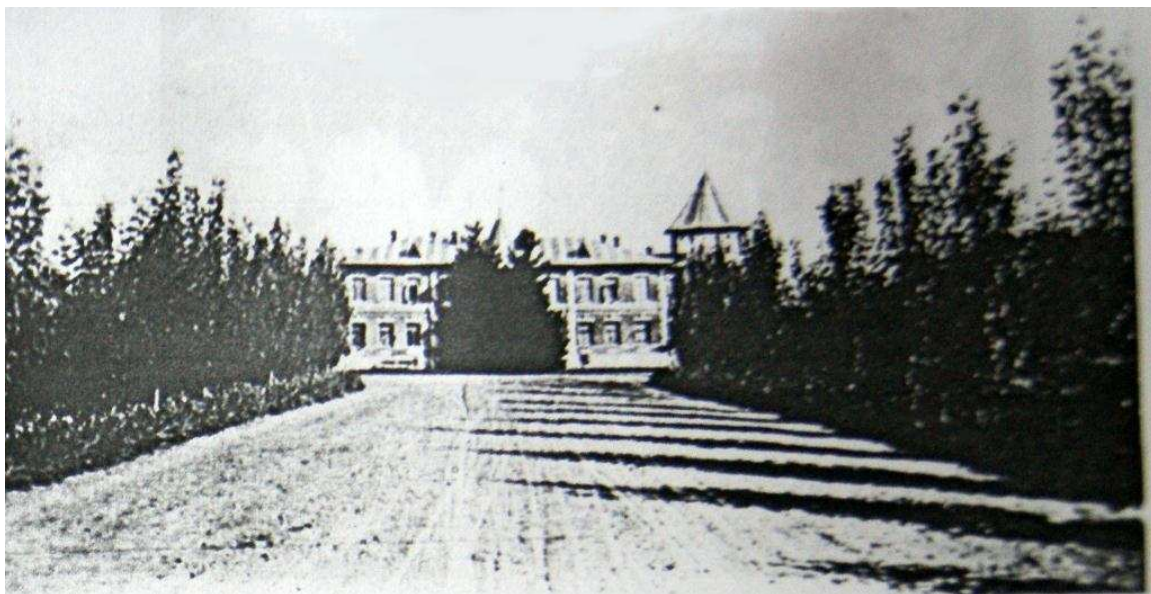
- 1. Balcon.
- 2. Chambre à coucher.
- 3. Toilette.
- 4. Cham. supplémentaires.
- 5. Camériste.
- 6. Cham. des enfants gouverneurs et auto.
- 7. Passage.
- 8. Entrée.
- 9. Antichambre.
- 10. Vestibule.
- 11. Cabinet de travail.
- 12. Salon.
- 13. Salle.
- 14. Balcon.
- 15. Salle à manger.
- 16. Passage.
- 17. Escalier.
- 18. Domestique.

0 5 10
a | | | | | m.

Мал. 10. Загальний вигляд головного садибного будинку з південного сходу. Плани 1-го і 2-го поверхів головного садибного будинку. За матеріалами журналу «Зодчій» № 11 і 12. —

СПб., 1889 р. — Лист №2.

Раніше до центрального входу головного будинку вела довга широка алея від головного майдану села (мал.11), зараз даний елемент планування і візуальну ось втрачено після будівництва нової шкільної споруди.

Мал.11. Перспективний вид з центральної алеї на головний садибний будинок нового комплексу. Фото поч. XX ст.

Західна башта з високим шатровим верхом раніше домінувала по вісі сучасної вул. Вишневої. В наслідок втрати третього поверху і шатрового покриття зменшився радіус візуального сприйняття цієї домінанти, однак на окремих ділянках з певних відстаней (200-150 м) башту чудово видно й досі (після реставрації і відновлення втраченого поверху з влаштуванням оглядової тераси радіус візуального сприйняття буде відновлено і збільшено).

На ризаліті головного фасаду по центральній осі на першому поверсі над парадним входом у будинок влаштовано ажурний металевий кований навіс. На рівні другого поверху – відкрита веранда, несучі конструкції покрівлі якої вирішено у вигляді аркади на дерев'яних фігурних стовпчиках (у дусі традиційної народної архітектури XVIII ст.) з деталями у техніці дерев'яної наскрізної профільної різьби (стовпці, підкоси, кронштейни, консольні частини балок тощо). Інтер'єри в основному зберегли первинну систему

планування. Збереглося первинне опорядження інтер'єрів приміщень: печі з декоруванням, ліпний декор стін і стелі. Вціліли вищезгадані гвинтові чавунні сходи, плитка на підлозі та інш.

Будівля є одним з небагатьох збережених зразків садибної архітектури межі ХІХ-ХХ ст. (мал. 12).

З заходу і сходу від головного будинку розташовуються споруди бічних флігелів (мал. 13,14). Вони збереглися в первісних об'ємах. Однак, втрачено завершення, первинну покрівлю. На фасадах помітні переробки: розтесані вікна, частково втрачений декор. Проведено перепланування будівель. Архітектура флігелів виконана також в дусі еkleктики напрямку історизм. Їх збудовано з червоної і жовтої керамічної цегли, цоколь обкладено пісковиком. У плані споруди прямокутні з двосхилим дахом. Головні фасади, що повернені до парадного подвір'я, розчленовані розкріповками, завершеними щипцями складного обрису з декоративними карнизами увінчаними прямокутними стовпчиками.

Негативним фактором, що значно змінив якість архітектурного середовища садибного комплексу стало руйнування низки історичних споруд, малих паркових об'єктів і мережі доріжок. Вирубка зелених насаджень також сприяла деградації паркового середовища.

Значна ділянка колишнього парку була затоплена водами Каховського водосховища, що утворилося у 1955-1958 рр. В свою чергу, пусті простори не лишилися без уваги. Довжина земельної ділянки по колишній головній осі комплексу, яка закріплена головним садибним будинком дорівнювала 600 м. Спочатку, в 1950-х рр. підприємства з заготівлі зерна розмістилися на колишній садибній пристані. Тоді, було відведено значну земельну ділянку колишнього парку Г-образної форми (вздовж центральної осі), що відрізала залишки комплексу від ріки і зведено кілька дисонуючих крупних за масштабом господарських споруд (мал.7). Триповерхова споруда школи перекрила головний напрямок сприйняття і під'їзду до головного будинку в 1970-х рр.

*Мал. 12, 13, 14. Складові комплексу колишньої садиби Миклашевських.
Фото автора 2016 р.*

З 2002 р., на південний схід від історичного комплексу, ведеться будівництво каналізаційних очисних споруд для Біленківської виправної колонії, до яких планується підключити лікарню, школу, дитячий садок. Ділянка землі, на якій відбувається будівництво очисних споруд видовжена з південного заходу на північний схід, перетинаючи колишню шкільну ділянку. Відстань від нової огорожі до паркового фасаду головного будинку дорівнює лише 35 м (замість 200 метрів, які були ще в 1969 р.)!!!

Проведений аналіз характеру сільського середовища навколо пам'ятки дозволяє класифікувати його наступним чином: окремі пам'ятки історії і архітектури в частково порушеному історичному середовищі, що включає об'єкти цінної історичної забудови.

Пам'ятка потребує негайної охорони, встановлення відповідних режимів використання навколишніх територій, які б передбачали збереження і відновлення містобудівних якостей пам'ятки і середовища, заборону нового будівництва у прибережній зоні.

Бібліографічні посилання:

1. Викопіювання з Генерального плану 1969 р. с. Біленьке Запорізької області;
2. Викопіювання Кадастрової карти України;
3. Гоген Ф. Дом в имени г. Миклашевского, в Екатеринославской губернии // Зодчий. № 11 и 12. Ноябрь и декабрь. Год XVIII. – СПб., 1889. – С. 89;
4. Данилюк П.І. Біленьке // Історія міст і сіл УРСР. В 26 томах. Запорізька область. – К.: Інститут історії академії наук УРСР, 1970. – С 298-308;
5. Катрич В.П. Внесок родини Миклашевських у розвиток Південної України // Державна етнонаціональна політика: правовий та культурологічний аспекти в умовах Півдня України. Збірник наукових праць V Всеукраїнської науково-практичної конференції 2-3 жовтня 2003 року, м. Запоріжжя. – Запоріжжя, 2003. - С. – 177-180;
6. Каюк Д. Родина дворян Миклашевських в історії південної України // Київська старовина. № 6 (330). Листопад-грудень 1999 р. – С. 108-116;
7. Каюк Д., Литвинова Т. Традиції поміщицького господарства Лівобережної та Південної України на початку XIX ст. // Заселення Півдня України: Проблеми національного та культурного розвитку:

- Наукові доповіді міжнародної науково-методичної конференції (21-24 травня 1997 року). – Херсон, 1997. – С. 112-116;
8. Кочергін І. Земське самоврядування Катеринославщини (Персоналістичний вимір). – Дніпропетровськ: «Герда», 2011. – С. 16, 42, 84, 98, 117, 192;
  9. Литвинова Т.Ф., Чернов Є.А. М.П. Миклашевський: До історії соціальної еліти півдня України початку ХХ ст. // Історія та культура Подніпров'я. – Дніпропетровськ, 1998. – С. 159;
  10. Материалы для военной географии и военной статистики России, собранные офицерами Генерального штаба. Военное обозрение Екатеринославской губернии. Составил генерального штаба подполковник Павлович. – СПб., 1863. – С.118;
  11. Материалы для оценки земель Екатеринославской губернии. Т.1. - Екатеринослав, 1899. – С. 190-199;
  12. Модзалевский В.Л. Миклашевские: [Из «Малороссийского родословника». – Т. 3. – К., 1912. – С. 475-512] // Поклонский Д.Р. Стародубская старина XI-XIX в.в.: Исторические очерки: В помощь изучающим историю родного края. – Клинцы, 2005. – Кн.3. – С. 157-196;
  13. Об'єкти культурної спадщини Запорізької області. Каталог-довідник / Упорядн., фото: Дровосєкова О.В., Калмукиді Л.Ю., Савостіна Л.Є. – К.: Фенікс, 2012. – С. 183-185;
  14. Памятники истории и культуры Украинской ССР. Каталог-справочник. – Киев: Наукова думка, 1987. – С. 203;
  15. Паспорт об'єкта культурної спадщини. Комплекс садиби Миклашевських. – 2008 р. // Науковий архів НДІ пам'яткоохоронних досліджень;
  16. План топографічного зйомки в М 1:500 виготовлений ТОВ «НДПВІ Полтаваагропроект» в 2015 р.;
  17. Проект зон охорони «Садиби Миклашевських» у с. Біленьке Запорізької області. – К.: НДІ пам'яткоохоронних досліджень, 2016;
  18. Река времени. Кн. 4. Русский провинциальный Некрополь. Картотека Н.П.Чулковского из собрания Государственного Литературного музея. – Москва, 1996;
  19. Романюта І.М. Андрій Михайлович Миклашевський: життя та діяльність мовою музейних експонатів // Історія і культура Придніпров'я: Невідомі та маловідомі сторінки: наук. щорічник. – Д., 2011. – Вип. 8. - С. 160-176;
  20. Скальковский А.А. История Новой Сечи или последнего Коша Запорожского. Ч.1. – Одесса, 1885. – С. 43;
  21. Список населенных мест Российской империи, составленные и издаваемые Центральным статистическим комитетом Министерства внутренних дел. XIII. Екатеринославская губерния с Таганрогским градоначальством. Список населенных мест по сведениям 1859 года. – СПб., 1863. – С. 17;

22. Список учебных заведений и лиц, служащих в учебных заведениях Екатеринославской дирекции народных училищ на 1902-1903 уч. Год. – Екатеринослав, 1903. – С. 4;
23. Справочная книга Екатеринославской епархии за 1908 год. – Екатеринослав, 1908. – С. 118-120;
24. Справочная книга Екатеринославской епархии за 1913 год. – Екатеринослав, 1914. – С.189;
25. Чернов Е.А. М.П. Миклашевський: До історії соціальної еліти півдня України початку ХХ ст. // Історія та культура Подніпров'я. – Дніпропетровськ, 1998. – С. 156-160;